
ŻYCIE NAUKOWE

Sprawozdania

Sprawozdanie z konferencji „Krakowskie środowisko historyków wychowania w drugiej połowie XX wieku”

W dniach 11–12 stycznia 2009 r. do Krakowa przybyli reprezentanci licznych środowisk polskich historyków wychowania z Gdańska, Lublina, Łodzi, Katowic, Krakowa, Opola, Poznania, Rzeszowa, Torunia, Warszawy i Wrocławia. Powodem tego spotkania była – zorganizowana przez Katedrę Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, pod patronatem Towarzystwa Historii Edukacji – konferencja na temat „Krakowskie środowisko historyków wychowania w drugiej połowie XX wieku”, połączona z Jubileuszem 75-lecia urodzin oraz 50-lecia pracy zawodowej Profesora Zygmunta Ruty.

Profesor Z. Ruta od wielu lat jest związany z krakowskim środowiskiem historycznym. W roku 1959 rozpoczął pracę w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej, gdzie prowadził intensywne badania w zakresie historii wychowania, by po uzyskaniu kolejnych stopni naukowych, doktoratu w roku 1967 oraz habilitacji w 1979 r., objąć w niej kierownictwo Katedry Historii Oświaty i Wychowania. Nie dziwi zatem fakt, że Jego współpracownicy, wspólnie z Towarzystwem Historii Edukacji, postanowili w szczególny sposób uczcić to ważne wydarzenie.

W dniu 11 stycznia 2009 r. odbyło się w Wieliczce uroczyste spotkanie z Jubilatem. Laudacje na cześć Z. Ruty wygłosili prof. Stanisław Gawlik oraz prof. Krzysztof Jakubiak. W laudacjach przedstawiono drogę edukacyjną i zawodową Profesora Z. Ruty, szczególnie podkreślając znaczenie Jego kontaktów naukowych z profesorami Ignacym Zarębskim oraz Leszkiem Hajdukiewiczem. W dorobku naukowym Jubilata wyróżniono przede wszystkim Jego wkład w rozwój badań regionalnych i opublikowanie wielu prac dotyczących chociażby dziejów Tarnowa oraz szkolnictwa krakowskiego. Profesor Stanisław Gawlik w następujący sposób przedstawił dorobek naukowy Z. Ruty: *publikacje bez wyjątku źródłowe, stanowią poważny i trwały wkład w dorobek polskiej historiografii oświatowej, a przy tym znakomicie poszerzają ogólną wiedzę historyczno-pedagogiczną i, czego trudno nie powiedzieć, charakteryzują Z. Rutę jako wybitnego historyka, którego pisarstwo naukowe cechuje pasja analiz źródłoznawczych. Zainteresowania Profesora*

mieszczą się w rozległym horyzoncie czasowym i obejmują dawną problematykę naukową i organizacyjną oświaty oraz współczesną ogólnokrajową i regionalną. W badaniach regionalnych stał się godnym realizatorem dzieła zapoczątkowanego niegdyś we Lwowie przez prof. Franciszka Bujaka, a w ogólnopolskiej historii oświaty dołączył do grona wielkich nazwisk krakowian, jak np. Stanisław Kot i Kamila Mrozowska. Zgodnie z dobrą tradycją krakowskich uczonych Z. Ruta problemy edukacyjne rozpatrywał na szerokim tle społecznym, gospodarczym i kulturalnym¹. Na ten aspekt twórczości Jubilata zwrócił także uwagę prof. K. Jakubiak: *Na podkreślenie zasługuje „nastawienie regionalne” Z. Ruty w najlepszym tego słowa znaczeniu. Jego studia i monografie oraz regionalne syntezy, Jego aktywność w regionalnych towarzystwach kulturalno-oświatowych są z pewnością świadomym wyborem i docenieniem nastawienia na inspirację badań regionalnych, na kształtowanie na tej drodze społecznej samowiedzy historycznej*². W laudacjach podkreślono także, że Jubilata zawsze żywo zajmowała problematyka pedeutologiczna oraz działalność edytorska. Doceniono także aktywność Profesora Ruty w zakresie kształcenia przyszłych nauczycieli i pracowników nauki oraz jego wieloletnią pracę w Senacie krakowskiej uczelni. O Jego dokonaniach zawodowych wymownie świadczą liczne nagrody, które otrzymał, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Po uroczystych laudacjach Jubilat podzielił się swoimi osobistymi wspomnieniami i refleksjami. Zaznaczył, że w swojej pracy naukowo-dydaktycznej szczególnie ceni sobie kontakty z reprezentantami różnorodnych środowisk oraz niezwykle chętnie uczestniczy w awansach naukowych historyków wychowania, które świadczą o nieustannym rozwoju tej dyscypliny. Na tym zakończyło się spotkanie jubileuszowe.

Drugi dzień konferencji poświęcono merytorycznym obradom na temat „Krakowskiego środowiska historyków wychowania w drugiej połowie XX wieku”. Przybyłych do Audytorium im. Profesora Wincentego Danką przy ul. Podchorążych powitał Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, prof. Michał Śliwa; obradom przewodniczył prof. Kazimierz Banach. W ramach sesji plenarnej wygłoszone zostały cztery referaty. Profesor Z. Ruta przedstawił wspomnienie o reprezentancie krakowskiego środowiska historyków wychowania – Profesorze Czesławie Majorku. Podczas swojej 35-letniej pracy (1967–2002), w tamtejszej Wyższej Szkole Pedagogicznej, wywarł on ogromny wpływ na ukształtowanie się w niej silnego ośrodka badań historyczno-oświatowych. W referacie zatytułowanym „Profesor Czesław Majorek jako nauczyciel, humanista, uczonek i człowiek” Z. Ruta przybliżył swoje osobiste spotkania z Profesorem oraz jego drogę edukacyjną i zawodową. Zaznaczył przede wszystkim niezwykle aktywność naukową i organizacyjną Cz. Majorka oraz fakt, że był on jednym z niewielu historyków wychowania, którzy doceniali rolę badań biograficznych w rekonstruowaniu dziejów oświaty. Świadectwem intensywnej pracy Profesora jest imponujący dorobek naukowy, który ukazuje także stopniowe rozszerzanie się pola jego zainteresowań badawczych: od badań nad szkolnictwem ludowym w Galicji, przez problemy szkolnictwa średniego i pedagogicznego, po zagadnienia

¹ Tekst laudacji prof. S. Gawlika udostępniony przez organizatorów Konferencji.

² Tekst laudacji udostępniony przez prof. K. Jakubiaka.

związane z myślą pedagogiczną. Z. Ruta podkreślił, że Cz. Majorek jako uczoney był obiektywnym i stawiającym wysokie wymagania – zarówno sobie, jak i swoim współpracownikom – badaczem. Jako nauczyciel posiadał doskonale przygotowanie do pracy zawodowej, przeszedł bowiem wszystkie szczeble i typy powojennego szkolnictwa pedagogicznego. Łączył te dwie swoje pasje, gdyż bardzo cenił pracę ze studentami, a pracownikom wyższych uczelni przypominał, że nie sposób być dobrym dydaktykiem bez jednoczesnego prowadzenia własnych badań naukowych. Na zakończenie prof. Z. Ruta wspominał o publikacjach poświęconych Cz. Majorkowi³, zaznaczył także, że od roku 2006 jest on patronem Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Ryglicach.

Następnie głos zabrały prof. Kalina Bartnicka i prof. Irena Szybiak, które w swoim wystąpieniu ukazały proces kształtowania się warszawskiego środowiska historyków wychowania. I. Szybiak zaznaczyła, że w okresie międzywojennym trudno mówić o warszawskim ośrodku badań nad historią wychowania. Nie było go na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie od roku 1928 istniało seminarium historii wychowania i doktryn pedagogicznych, prowadzone przez Hannę Pohoską, ani w Wolnej Wszechnicy Polskiej. Zaczął się on kształtować dopiero po II wojnie światowej – wówczas na uniwersytecie pojawiły się dwie nowe postaci – Łukasz Kurdybacha oraz Michał Szulkin. Niestety Ł. Kurdybacha, właściwy twórca warszawskiego środowiska historyków wychowania, w przeciwieństwie do M. Szulkina, który miał być jedynie „strażnikiem” ideologicznej poprawności, po powrocie do kraju musiał udowadniać, że nie będzie działał przeciwko nowemu ustrojowi – co powodowało liczne problemy. W 1953 r. został jednak kierownikiem Pracowni Dziejów Oświaty Polskiej Akademii Nauk, w której mógł realizować swoje zamierzenia badawcze. Prof. I. Szybiak zwróciła uwagę na różnorodne aspekty jego aktywności naukowej, w tym na opracowanie koncepcji dwutomowego podręcznika historii wychowania, który właściwie nie jest typowym podręcznikiem, a raczej ogromną syntezą. Był to wielki projekt, który doskonale pokazuje w jaki sposób Ł. Kurdybacha budował środowisko badawcze. Jego działania w zakresie rozwoju historii wychowania w Warszawie przejął i kontynuuje Józef Miąso, który nawiązał kontakt z Zakładem Historii Nauki kierowanym przez Bogdana Suchodolskiego, co, jak zaznaczyła I. Szybiak, pozwoliło wprowadzić historyków wychowania do grona innych historyków nauki bez zatracenia specyfiki tej dyscypliny.

Prof. I. Szybiak stwierdziła, że w chwili obecnej nie można jeszcze udzielić wyczerpującej odpowiedzi na pytanie: Czy można mówić o warszawskiej szkole historii wychowania, a zatem czy polska historia wychowania ma wiele twarzy metodologicznych, czy też cechuje ją jakaś wspólna idea? By to rozstrzygnąć należy zbadać, czym różniły się prace warszawskich i krakowskich historyków wychowania i nie zapominać o tym, że niemal wszyscy reprezentanci tej dyscypliny posiadają lwowsko-krakowski rodowód.

³ Między innymi: *W służbie szkoły i nauki. Księga poświęcona Profesorowi Czesławowi Majorkowi*, pod red. Z. Ruty i R. Ślęzki, Wydawnictwa Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2003; Z. Ruta, R. Ślęzka, *Profesor Czesław Majorek (1938–2002)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2008, nr 3–4 (201–202), s. 215–218.

^N Należy także wspomnieć o opracowanym przez Z. Rutę biogramie profesora Cz. Majorka: Z. Ruta, *Majorek Czesław (1938–2002)*, w: *Słownik biograficzny polskiej historii wychowania*, pod red. A. Meissnera i W. Szulakiewicz, Toruń 2008, s. 527–535.

Ponadto zaznaczyła, że częściej niż o szkole mówi się o środowisku warszawskim i krakowskim, natomiast współcześnie należałoby poszerzyć tę listę także o reprezentantów innych prężnie działających ośrodków badawczych w zakresie historii wychowania. Nie zostały jeszcze zbadane wszystkie aspekty rozwoju tej dyscypliny, stąd warto zorganizować wydawnictwo obejmujące w miarę szczegółowe opisy wszystkich środowisk historyków wychowania w Polsce, co zostało już zapoczątkowane na łamach „Biuletynu Historii Wychowania”⁴.

Prof. Kalina Bartnicka dodała, że ważnym zagadnieniem jest z pewnością sposób formowania się poszczególnych środowisk. Twórca warszawskiego środowiska Ł. Kurdybacha był mimo wszystko bardzo otwarty, tworzył wciąż nowe perspektywy dla historii wychowania, poszerzał jej horyzonty, co sprzyjało stałemu rozszerzaniu się zakresu tej dyscypliny. I. Szybiak i K. Bartnicka zwróciły też uwagę na kontakty przedstawicieli warszawskiego i krakowskiego środowiska historyków wychowania w XX i XXI w.

Ostatnie dwa referaty dotyczyły rozwoju historii wychowania w dwóch krakowskich uczelniach-Uniwersytecie Jagiellońskim oraz Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej. Prof. Julian Dybiec w swoim wystąpieniu zatytułowanym „Problematyka historii wychowania w pracach magisterskich i doktorskich studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego” stwierdził, że prace magisterskie i doktorskie to doskonałe źródło do poszukiwania odpowiedzi na pytania: Jakie problemy badawcze upowszechniają studia i na jakich zagadnieniach skupia się uniwersytecka dydaktyka? Referat obejmował pięć podstawowych kwestii: specyfikę uniwersyteckich studiów historycznych w Krakowie, problematykę prac magisterskich i licencjackich oraz jej ewoluowanie, tematykę poruszaną w pracach doktorskich i sylwetki ich autorów oraz ogólne rezultaty prac dyplomowych i doktorskich w zakresie historii wychowania.

Prof. J. Dybiec podkreślił przede wszystkim historyczną orientację krakowskiej historii wychowania, która początkowo rozwijała się w ramach Wydziału Filozoficznego, a następnie Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zaznaczył, że historycy wychowania prowadzą także zajęcia dla studentów kierunków historycznych, a prace z tej dziedziny powstają na różnych kierunkach, np. na bibliotekoznawstwie. Ponadto różnorodność specjalizacji pracowników Uczelni umożliwia szerokie spektrum problematyki prac magisterskich i doktorskich oraz ich znaczną rozpiętość chronologiczną. Wśród dotychczas powstałych prac można wyróżnić siedem podstawowych obszarów tematycznych. Należą do nich: historia nauki, historia kultury, historia szkolnictwa (od prac analitycznych do syntetycznych), prądy pedagogiczne, czasopisma pedagogiczne, biografistyka oraz prace dotyczące typowych problemów pedagogicznych, np. autyzmu czy rodzin zastępczych.

⁴ „Biuletyn Historii Wychowania” 2007, nr 23, s. 69–99. W dziale Prezentacje przedstawiono charakterystykę pięciu środowisk historyków wychowania: Kielc, Rzeszowa, Krakowa, Torunia i Słupska (S. Majewski, *Dorobek naukowy historyków oświaty i wychowania środowiska kieleckiego*, s. 69–77; A. Meissner, *Historia wychowania w Uniwersytecie Rzeszowskim w latach 1981–2006*, s. 78–84; J. Ryś, R. Ślęczka, *Katedra Historii Oświaty i Wychowania Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – stan badań*, s. 85–88; W. Szulakiewicz, *Historia wychowania w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (1945–2005)*, s. 89–96; R. Tomaszewski, *Słupskie środowisko historyków wychowania*, s. 97–99).

Widoczna jest stopniowa ewolucja tematyki tych prac, co wiąże się z wprowadzaniem na Wydziale Historycznym, co 3 lata, nowych programów wykładów i seminariów. Według J. Dybca sami autorzy rozpraw doktorskich tworzą bardzo zróżnicowaną grupę, ponieważ tradycyjnie na tych seminariach, od czasów S. Kota, panuje atmosfera liberalna. Warto podkreślić, że niemal wszystkie doktoraty opublikowano, co, jak zauważył prof. J. Dybiec, dowodzi zarówno ich poziomu, jak i otwartości kadry naukowej. Istotne są też określone wartości, które kształtowały się na seminariach przez lata, a których pracownicy Zakładu Historii Oświaty i Kultury Uniwersytetu Jagiellońskiego starają się nie zgubić. Dotyczą one poszanowania autora oraz jego poglądów politycznych, wolności wyboru problematyki badawczej, a także partnerstwa naukowego profesorów i młodych adeptów nauki.

Jako ostatni w sesji plenarnej głos zabrał prof. Jan Krukowski. W swoim wystąpieniu na temat „Historia oświaty i wychowania w strukturze organizacyjnej badawczej i dydaktycznej krakowskiej Uczelni pedagogicznej” zaznaczył, że jej tradycje sięgają okresu sprzed 1946 r. Istniało tutaj przecież wcześniej (od 1928 r.) Pedagogium, z którego wywodzi się późniejsza Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Następnie przedstawił formowanie się środowiska historyków wychowania tej Uczelni. Zajęcia z tego zakresu prowadzili tam początkowo Wanda Bobkowska oraz Józef Skoczek. W 1951 r. na Uczelni pojawił się dr Ignacy Zarębski, który wkrótce zdobył kolejne stopnie naukowe – nastąpiła wówczas „era Profesora Zarębskiego”, który zresztą był uczniem S. Kota. W późniejszym okresie dołączyli – Z. Ruta, uczeń I. Zarębskiego oraz J. Krukowski. Zdaniem prof. J. Krukowskiego postacią kształtującą historię wychowania na krakowskiej uczelni pedagogicznej był z pewnością I. Zarębski.

Prof. J. Krukowski omówił także kolejne zmiany w strukturze organizacyjnej krakowskiej uczelni pedagogicznej zaznaczając, że Zakład Historii Wychowania, od roku 1982 Katedra, funkcjonował zamiennie w ramach Instytutu Nauk Pedagogicznych oraz Instytutu Historii. Od 1992 r. historia wychowania znalazła swoje miejsce w strukturze Wydziału Pedagogicznego. Wciąż poszerza się zakres badań naukowych i prac dydaktycznych Katedry. Współcześnie jej pracownicy, oprócz ćwiczeń, wykładów i seminariów z historii wychowania, prowadzą zajęcia z zakresu pedagogiki porównawczej, edukacji europejskiej, dziejów kształcenia specjalnego, współczesnych kierunków pedagogicznych oraz historii kultury fizycznej i sportu. Niestety Katedra poniosła niepowetowane straty, w 2000 r. zmarł Profesor Waclaw Marmon, a dwa lata później Profesor Cz. Majorek. Prof. J. Krukowski zaznaczył, że historycy wychowania mają obecnie silną konkurencję, gdyż problematyką tą zajmują się także pracownicy bibliotekoznawstwa, politologii czy różnorodnych katedr metodyk nauczania.

Na tym zakończono obrady, prof. J. Krukowski dokonał podsumowania konferencji, podziękował wszystkim uczestnikom za przybycie i zapowiedział opublikowanie materiałów konferencyjnych.

Było to niezwykle cenne spotkanie, sprzyjające integracji środowiska polskich historyków wychowania. Tematyka konferencji pozwoliła ukazać najnowsze osiągnięcia krakowskich badaczy w zakresie tej, posiadającej bogate tradycje i wciąż intensywnie roz-

wijającej się, dyscypliny. Być może konferencja ta stanie się inspiracją dla innych środowisk historyków wychowania i zapoczątkuje cykl spotkań ukazujących ich dorobek naukowy.

Agnieszka Wałęga

Seminarium naukowe Zakładu Historii Wychowania w Ciążeńiu, 3–4 czerwca 2009

Kontynuując tradycję wieloaspektowych dyskusji nad rolą historii wychowania we współczesnej nauce, Zakład Historii Wychowania Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM zorganizował w dniach 3–4 czerwca 2009 r., w Ciążeńiu, seminarium naukowe na temat „Warsztat badawczy historyka wychowania – interdyscyplinarność badań we współczesnej historii edukacji”.

Spotkanie, zainaugurowane przez kierownika Zakładu, prof. dr hab. Wiesława Jamrozka, rozpoczęło się promocją książki pt. *Dawne zabawy dziecięce*, zredagowanej przez prof. dr hab. Dorotę Żołędź-Strzelczyk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) i dr Katarzynę Kabacińską (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza). Prezentacji towarzyszyła wystawa dawnych zabawek dziecięcych.

Referatem wprowadzającym do dyskusji było wystąpienie dr Edyty Głowackiej-Sobiech (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), dotyczące interdyscyplinarności we współczesnych badaniach nad dziejami edukacji. Prelegentka zwróciła szczególną uwagę na wykorzystywanie w tych badaniach dorobku wielu nauk, m.in. historii, pedagogiki, literaturoznawstwa, archeologii, antropologii. Korzystanie z tego dorobku wynika z konieczności tworzenia wielowymiarowego obrazu procesu edukacji i wychowania w przeszłości, implikującego zmiany w dzisiejszych koncepcjach i doświadczeniach edukacyjnych.

Dr Krzysztof Ratajczak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) przedstawił komunikat z badań nad rozwojem szkolnictwa w średniowiecznej Wielkopolsce. Szczegółowo omówił możliwość (re)interpretacji dokumentów źródłowych (m.in. statutów, kronik) w kontekście analizy funkcjonowania średniowiecznych szkół na tym terenie.

Dokładną analizę interdyscyplinarności badań nad dziejami poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego w Polsce zaprezentowała mgr Anna Knocińska (doktorantka WSE UAM i wykładowca GWSH-M „Milenium”). Odwołując się do kontekstu historycznego powstania i rozwoju poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego dla dzieci i młodzieży, scharakteryzowała również sytuację współczesną poradni na terenie województwa wielkopolskiego.

Mgr Tomasz Fetzki (doktorant WSE UAM i wykładowca ŁWSH) ukazał działalność i postać Edouarda Seguina oraz jego wpływ na rozwój koncepcji i praktyki w dziedzinie pedagogiki specjalnej. Wskazał nie tylko na interdyscyplinarność źródeł dotyczących poglądów francuskiego myśliciela, ale także na potrzebę ponownej ich interpretacji, szczególnie w kontekście wpływu koncepcji pedagogicznych Seguina na założenia pedagogiki Marii Montessori i Marii Grzegorzewskiej.

Natomiast mgr Mikołaj Brenk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) przedstawił aktualny stan badań nad dziejami opieki i pomocy społecznej na ziemiach polskich, odwołując się opracowań naukowych z różnych dziedzin wiedzy.

Pierwsza część spotkania zakończyła się prezentacją najnowszych publikacji naukowych z zakresu historii wychowania, przygotowaną przez mgr Konrada Kluczyńskiego (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) i mgr. Michała Nowickiego (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza).

Seminarium zamknęła dyskusja nad rolą badań o charakterze interdyscyplinarnym we współczesnej historii wychowania. Oprócz wcześniej wymienionych prelegentów i uczestników seminarium, wzięli w niej udział m.in.: prof. dr hab. Dorota Żołądź-Strzelczyk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), prof. dr hab. Roman Tomaszewski (Akademia Pomorska Słupsk), dr Justyna Gulczyńska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), dr Kamilla Łozowska-Marcinkowska (Uniwersytet Medyczny, Poznań), dr Małgorzata Posłuszna (Uniwersytet Medyczny, Poznań).

Organizatorzy mają nadzieję, że podjęta problematyka, łącząca się z tak ważnym aspektem warsztatu badawczego współczesnego historyka wychowania, nie tylko będzie kontynuowana, ale również skłoni samych badaczy dziejów wychowania do częstszego i szerszego wykorzystania teorii i dorobku różnych innych dziedzin wiedzy w ich codziennej pracy naukowo-badawczej. Z całą pewnością wpłynie to z jednej strony na zwiększenie perspektywy (re)interpretacji źródeł, z drugiej – na poszerzenie kontekstu badanych zjawisk.

Katarzyna Kabacińska